

NÁNÁSI GÁBOR

A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés néhány kérdésköre¹

A tudomány, a technika és az internet rohamos fejlődésével, valamint a globális világ létrejöttével párhuzamosan a bűnözői csoportok módszerei is kifinomultabbá válnak, egyre elterjedtebb a „profi” szervezett bűnözés. A szervezett bűnözés keretében elkövetett erőszakos, valamint gazdasági, illetve pénzügyi bűncselekmények az igazságszolgáltatási szerveket kemény feladatok elé állíthatják. A nyomozó hatóságoknak ezért a sikeres nyomozás érdekében manapság már nem jelentenek elégséges eszközöket a hagyományos nyomozási cselekmények. Ezek alapján, valamint néhány bűncselekményt (például emberkereskedelem, embercsempészás, tiltott pornográf felvétellel visszaélés), illetve az ezekhez kapcsolódó elkövetési módot figyelembe véve nehezen vagy egyáltalán nem lennének felderíthetők. Mindezen indokok szükségessé teszik, hogy „ütőképes” eszköz álljon az állam rendelkezésére. Ezek a titkos felderítési módszerekben és eszközökben – összefoglaló néven a titkos nyomozásban – öltönek formát. Alkalmazásuk célja a prevenció is, azazhogy fel lehessen lépni a bűncselekménnyel szemben még annak előkészületi stádiumában, vagy legalábbis mielőtt annak káros következménye lenne.

E cél érdekében tisztázandó, hogy mit takar a titkos nyomozás. Milyen szabályok vonatkoznak a fedett nyomozóra? Hogyan használhatók fel a megszerzett információk a büntetőeljárásban? Mennyiben jelentettek változást az idei évtől hatályos módosítások a két jogintézmény szabályozásában? Egyebek között ezekre a kérdésekre koncentrálni járom körül a büntetőeljárás szempontjából érdekes titkos információgyűjtést és adatszerzést az irányadó jogszabályok alapján.

Történeti visszatekintés

Noha amióta nyomozás létezik, titkos eszközöket mindig is igénybe vettek, hazánkban csak a rendszerváltozáskor alkottak törvényt a számos alapjogot

¹ A tanulmány alapjául a XXX. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Állam- és Jogtudományi Szekciójában Pécsen bemutatott, *A bűncselekményekkel kapcsolatos titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés s ezek eredményeinek felhasználása a büntetőeljárásban* című dolgozat szolgált.

is érintő titkos nyomozási tevékenységről, szem előtt tartva a jogállamiságot és a nemzetközi jogi követelményeket. A különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvény „*leginkább hosszú*” preambulum volt, amely egyebek között meghatározta a különleges eszközök fogalmát, a különleges eszközök alkalmazásának eseteit.² Kezdeti és szüksézáví szabályait egészítette ki a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról szóló 26/1990. (II. 14.) MT rendelet, amely létrehozta a nemzetbiztonsági, az információs, a katonai biztonsági és a katonai felderítő szolgálatot. Az első, ideiglenesnek szánt törvényt váltották fel a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. (a továbbiakban: Rtv.), illetve a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvények (a továbbiakban: Nbtv.), amelyek bevezették a titkos információgyűjtés fogalmát, amelyet utóbb más jogszabályok is átvettek. A jogszabályok eleinte azonban még nem tettek különbséget az adatok felhasználásának tekintetében, azaz nem rendezték, hogy azt milyen szervezet, milyen eljárásban (felderítés során vagy büntetőeljárásban) és milyen eszközökkel szerezte be. Így az akkori büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. tv.) sem tartalmazott a titkosan beszerzett információkra vonatkozó szabályokat. E téren változást a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) hozott, amely bevezette a titkos adatszerzés intézményét. Jelenleg is a titkos nyomozások e két formája ismert. Mit jelentenek ezek a hasonló tartalmúnak látszó fogalmak? Van-e különbség közöttük?

A válasz, hogy nincs, sőt a fogalmukat sem határozza meg jogszabály, tartalmukra csak a vonatkozó szabályozás értelmezésével lehet következtetni. A különböző jogszabályok csak felsorolják azokat az eszközöket és módszereket, amelyek alkalmazásával ez végrehajtható. Ha mégis meg akarjuk határozni a fogalmukat, akkor talán az a legtalálhatóbb, hogy az érintett tudta nélküli, illetve leplezett eszközzel és módszerrel történő adatszerzést takarják.³

A jelenleg használatos eltérő elnevezések mögötti tartalom kapcsán annyi különbség van, hogy a titkos információgyűjtés a Be. szerinti nyomozás elrendelése előtt, míg a titkos adatszerzés annak elrendelése után alkalmazható. A Be. ugyanis azért vezette be a bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés szabályait, hogy a bűnüldöző szervek által a nyomozás előtt végzett titkos információgyűjtéshez képest erősebb garanciákat rendeljen mellé. Fontos azonban kiemelni, hogy a Be. szigorúbb garanciális szabályai a belső enge-

² Kadlót Erzsébet: Vékony jégen. A titkos eszközök alkalmazásának határai. Belügyi Szemle, 2011/1., 59. o.

³ Nyíri Sándor: A titkos adatszerzés. BM Kiadó, Budapest, 2000, 13. o.

délyköteles eszközökre és módszerekre nem vonatkoznak, így előállhat az a helyzet, hogy mialatt a bírói engedélyhez kötött eszközöknél a nyomozás elrendelése után a nyomozó hatóság a Be.-ben rögzített garanciákra vált, a belső engedélyköteles tevékenységet továbbra is a titkos információgyűjtésre vonatkozó ágazati törvények szerint végzi. Ezt erősíti meg a Be. 178. § (2) bekezdése, amely a nyomozó hatóság egyéb adatszerző tevékenységével foglalkozik. E rendelkezés rögzíti, hogy a nyomozó hatóság az adatszerző tevékenysége során az ügyész engedélyével – a fedett nyomozó alkalmazásán felül – a reá irányadó törvény szerint más, bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtést is végezhet. Vagyis „*a nyomozó hatóság ugyanazon ügyben ugyanazon célszemély vonatkozásában két törvény alapján végez titkos felderítést*”⁴.

Alkotmányos alapok

Ahogy korábban utaltam rá, a titkos eszközök alkalmazása számos alapjogot sérthet. Jogállami keretek között azonban törvényi felhatalmazás alapján az eredményes bűnüldözéshez fűződő társadalmi érdek, valamint a közösségek és mások alapvető jogainak védelme érdekében lehetőséget kell adni eme eszközök legális alkalmazására.

A hatályos alkotmány [illetve az új alaptörvény VI. cikk (1)–(2) bekezdése] 59. § (1) bekezdése alapján a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetetlenségéhez, valamint a magántitok, a személyes adatok védelméhez való jog. A titkos eszközök alkalmazása pedig alapvetően korlátozza ezeket a jogokat, s ezekhez szorosan kapcsolódva az információs önrendelkezéshez és az információáramlás szabadságához való jogot. Szorosan kapcsolódik az 59. §-hoz az alkotmány 8. §-a [alaptörvény I. cikk (1)–(2) bekezdése], amely rögzíti, hogy a Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, továbbá deklarálja, hogy ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége. A 8. § (4) bekezdése pedig meghatározza azoknak az alapvető jogoknak a körét, amelyek gyakorlását még rendkívüli állapot, szükségállapot vagy veszélyhelyzet idején sem lehet felfüggeszteni vagy korlátozni. A magánlakás

⁴ Hetesy Zsolt: A büntetőeljárás szükségtelen eleme: a célhoz kötött bizonyíték elve. In: Korinek László (szerk.): Tanulmányok Finszter Géza 60. születésnapjára. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs, 2005, 66. o. [PhD tanulmányok 4.]

sérthetlenségéhez, a magántitkokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog nem szerepel ebben a felsorolásban, gyakorlásának korlátozása tehát lehetséges.⁵

A jog korlátozásakor az Alkotmánybíróság által kialakított alapjogi tesztet kell alkalmazni. Ennek feltételei a következők: törvényi korlátozásra csak *kivételesen* kerülhet sor, az alapjog lényeges tartalmát nem érintheti, elkerülhetetlenül *szükségesnek* kell lennie, az elérni kívánt céllal *arányosan* és a cél elérésére *alkalmas* módon valósulhat csak meg.⁶

Ha a titkos felderítés alkotmányosságáról beszélünk, a következőkre kell figyelemmel lenni: egyrészt az említett szükségesség–arányosság tesztre, másrészt a felderítést szabályozó törvények meg kell hogy feleljenek a jogbiztonság követelményeinek is. A felderítés továbbá csak alkotmányos célra irányulhat: a nemzetbiztonság és/vagy a közbiztonság védelmére, valamint az állami büntetőigény érvényre juttatására. Végül, a felderítés során az alapjogok korlátozása csak igazságszolgáltatási szerv engedélyével történhet.

A titkos felderítés rendszere

Először annak meghatározása szükséges, mit takar a titkos felderítés. Ez a bűnüldöző hatóság(ok) olyan, a bűncselekmények megismerésére irányuló tevékenysége, amelyet titkos módszerek igénybevételével, kriminális események megelőzése, megszakítása és bizonyítása céljából végeznek. *Tárgya* a titkos információgyűjtés, illetve a titkos adatokból származó ismeretek megszerzése, *célja* pedig, hogy a felderítést végző szervek a nyomozás formális megkezdéséhez vagy a vádemelés megalapozásához elegendő információt szerezzenek be.⁷

Jogrendszerünk a titkos információgyűjtést és adatszerzést a következő törvényekben szabályozza: a korábban említett Rtv. és Nbtv., valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény (Navtv.) és a Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény (Ütv.) a tit-

⁵ Hasonló szabályt tartalmaz az alaptörvény 54. cikkének (1) bekezdése is, amely különleges jogrend esetén teszi lehetővé az alapvető jogok felfüggesztését vagy korlátozását.

⁶ Például 30/1992. (V. 26.) AB határozat; 56/1994. (XI. 10.) AB határozat; 12/1999. (V. 21.) AB határozat.

⁷ Kádár Balázs: A felderítés során szerzett információk felhasználása a büntetőeljárásban. In: Ligeti Katalin (szerk.): Ünnepi kötet Wiener A. Imre 70. születésnapjára. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 277. o.

kos információgyűjtést, míg a Be. a titkos adatszerzést.⁸ A felsorolt törvények rendelkezéseit további jogszabályok egészítik ki, illetve kapcsolódnak azokhoz.⁹ Látható, hogy elég sok jogszabály tartalmaz a titkos információgyűjtéssel kapcsolatos rendelkezéseket. Ebből fakadóan a szabályozás sokszor ellentmondásos és – első ránézésre – átláthatatlan. Szükséges lenne tehát a kialakult szabályozási rendszer átgondolása.¹⁰ Ennek alapjául szolgálhatna az a megoldás, hogy együtt, a Be.-ben szabályozzák a különálló jogintézményeket. A Be. tartalmazza ugyanis az alkotmány után a büntetőeljárásban alkalmazandó legfontosabb garanciális szabályokat. A nyomozást megelőző felderítés során is szükséges azonban a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés. Az ezzel kapcsolatos szükségszerű eltérések továbbra is az Rtv.-ben és az Nbtv.-ben kaphatnának helyet, az egész tevékenység azonban ügyési felügyelet alatt zajlana. E feltételnek azonban nemcsak a büntetőeljárásban kell érvényesülnie, hanem az eljárást megelőző felderítés folyamán is. Fontos, alkotmányos követelmény tehát, hogy a titkos felderítés során beszerzett bizonyítékok ügyészségi kontroll alatt álljanak.

2011. január és március 1-jétől hatályosak azok a változások, amelyek részben módosították a titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés szabályozását. A titkos információgyűjtésre további szerveket, az úgynevezett belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szervet, a Nemzeti Védelmi Szolgálatot (NVSZ), a terrorizmust elhárító szervet (Terrorelhárító Központ), valamint – saját jogon – az ügyészséget jogosították fel. A módosítások szélesítik tehát a titkos felderítésre jogosult szervek körét, ez azonban nem segíti a különleges eszközök alkalmazására feljogosított szervek közötti jobb tájékozódást. Egyetértek *Tóth Mihállyal*, hogy a titkos információgyűjtésre feljogosított szervek tekintetében Magyarországon nagyobb mértékartást kellene tanúsítani, hiszen már jelenleg is számos szerv jogosult titkos információgyűjtésre.¹¹

⁸ E törvények közül dolgozatomban elsősorban az Rtv. és a Be. rendelkezéseivel foglalkozom.

⁹ Ilyen például az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény vagy az elektronikus hírközlési feladatokat ellátó szervezetek és a titkos információgyűjtésre, illetve titkos adatszerzésre felhatalmazott szervezetek együttműködésének rendjéről szóló 180/2004. (V. 26.) kormányrendelet.

¹⁰ 1990. január 1-jétől 2010 végéig minimum 97 olyan jogszabály volt/van hatályban, amely valamilyen szinten érdemi szabályokat tartalmaz(ott) a titkos eszközök alkalmazásáról. Kadlót Erzsébet: i. m. 60. o.

¹¹ Ilyen szervek például: a rendőrség, az ügyészség, Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV), a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági szolgálatai (Információs Hivatal, Alkotmányvédelmi Hivatal, Katonai Felderítő Hivatal, Katonai Biztonsági Hivatal, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat). Tóth Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK-Kerszöv, Budapest, 2001, 188. o.

Látható, hogy a titkos felderítésre több szerv is jogosult, de vajon ki végzi ténylegesen ezt a tevékenységet? Fő szabályként a nemzetbiztonsági szolgálatok egyike, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (a továbbiakban: szakszolgálat) mint szolgáltatást végzi a külső engedélyhez kötött tevékenységeket, így a titkos információgyűjtést, illetve titkos adatszerzést.¹² Lehetőség van arra is, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja által elkövetett bűncselekmény nyomozása során az ügyész kezdjen titkos információgyűjtésbe. Az ügyész a titkos információgyűjtés elvégzésére az érintett nemzetbiztonsági szolgálatot kérheti fel.¹³

A titkos információgyűjtés hatályos szabályozásának néhány égető kérdése¹⁴

Arra a kérdésre, hogy pontosan mi is a titkos információgyűjtés, az Rtv. 63. § (1) bekezdése adja meg a választ, egyben megadja a szükséges felhatalmazást annak végzésére. A törvény szerint a rendőrség bűncselekmény elkövetésének megelőzése, felderítése, megszakítása, az elkövető kilétének megállapítása, elfogása, körözött személy felkutatása, tartózkodási helyének megállapítása, bizonyítékok megszerzése, valamint a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak, az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelme, valamint az e törvényben meghatározott költségvetési szervek bűnmegelőzési, bűnfelderítési célú ellenőrzése érdekében – törvény keretei között – titokban információt gyűjthet. A felsorolásból látható, hogy a titkos információgyűjtés keretei igen szélesek, hiszen egyaránt magában foglalja a bűnmegelőzési tevékenységet és a már elkövetett bűncselekmény felderítésével, az elkövető kilétének megállapításával kapcsolatos célokat is.

A bűncselekmény felderítése érdekében folytatott titkos információgyűjtés egyértelmű követelménye, hogy fennálljon az egyszerű vagy minimális gyanú a jogellenes cselekményre vonatkozóan, továbbá, hogy szükséges legyen a titkos információk beszerzése. Adott esetben a titkos információgyűjtés feladata a Be.-ben írt nyomozás elrendeléséhez szükséges gyanú megala-

¹² Nbtv. 8. § (1) bekezdés a) pont.

¹³ Ütv. 9/A § (4) bek.

¹⁴ Tekintettel arra, hogy a titkos információgyűjtésről több jogszabály is rendelkezik, így elsősorban az Rtv.-n keresztül mutatom be a jogintézmény itt tárgyalt rendelkezéseit, figyelemmel arra is, hogy az egyéb szervekre vonatkozó normák is gyakorlatilag annak felelnek meg.

pozásához szükséges adatok beszerzése. Az azonban már a nyomozás feladata, hogy az elkövető kilétét megállapítsa. Az elkövető kilétének az Rtv. alapján történő felderítése azonban, mint önálló cél, nem valósulhat meg, hiszen az információgyűjtéshez bűncselekményi gyanúra van szükség, amely viszont már a nyomozás elrendelését teszi szükségessé. Ezt a rendelkezést azonban az indokolja, hogy a titkos információgyűjtésre okot adó körülmények és feltételek sohasem tisztán és önállóan jelennek meg. A titkos információgyűjtés kapcsán tehát a mindenkori kérdés inkább az, hogy az annak folytatása során szerzett adatok a büntetőeljárás során felhasználhatók-e bizonyítékként. Az Rtv. e szempont, valamint az alapjogok sérelmének lehetséges mértéke alapján különbözteti meg a bírói engedélyhez nem kötött, illetve az ahhoz kötött titkos információgyűjtést.

A továbbiakban a fedett nyomozóval kapcsolatos és a beszerzett információknak a büntetőeljárásban történő felhasználására térek ki.

A fedett nyomozóra vonatkozó szabályok

Az Rtv. alapján a rendőrség a kilétét leplező fedett nyomozó igénybevételeivel információt gyűjthet, adatot ellenőrizhet; igénybe veheti még a fedett nyomozót mintavásárlás végzése érdekében; az ügyész *engedélyével* a fedett nyomozó álvásárlást, bizalmi vásárlást bonyolíthat le, bűnszervezetbe épülhet be, illetve az ellenőrzött szállítás folytatása érdekében alkalmazható.

A bűnszervezetben való részvétel a Btk. 263/C §-a alapján önmagában bűncselekményt jelent. Felmerülhet a kérdés, hogy ilyen körülmények között mégis milyen szabályok vonatkoznak a fedett nyomozókra. A választ a Be. és az Rtv. rendelkezései között találjuk. A Be. az opportunitás egyik megjelenéseként, a 175. § (2) bekezdésében részben rendezi a kérdést, bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén ugyanis az ügyész a feljelentést határozattal elutasítja, ha a bűncselekmény elkövetésével fedett nyomozó gyanúsítható megalapozottan, aki a cselekményt szolgálati feladat teljesítése közben bűnüldözési érdekből követte el és a bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik. Ezt a szabályt egészíti ki ugyane paragrafus (6) bekezdése, amelynek alapján nem utasítható el a feljelentés, ha a fedett nyomozó más életének szándékos kioltásával járó bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható. Az Rtv. 67/A § (1) bekezdése lényegében hasonló rendelkezést tartalmaz azaz, hogy a fedett nyomozót mint a bűnszervezetbe beépült fedett nyomozót

nevesíti. Az Rtv. 67/A § (3) bekezdése pedig szintén összhangban van a Be. 175. § (6) bekezdésében foglaltakkal, azaz a fedett nyomozó nem követhet el olyan bűncselekményt, amellyel más életét szándékosan kioltotta. Szerencsebb lenne talán, ha az Rtv. és a Be. azonos szövegezésű lenne a fedett nyomozó tekintetében a feljelentés elutasítása vagy a nyomozás megszüntetése kapcsán. A fedett nyomozó – ügyészi engedéllyel – részt vehet továbbá az úgynevezett ellenőrzött szállítás kísérésben is, amelyre kizárólag nemzetközi együttműködés keretében van lehetőség.¹⁵

A felelősségre vonás kapcsán kérdésként merülhet fel, hogy mi a teendő akkor, amikor a fedett nyomozó felbujtóként vesz részt a bűncselekmény elkövetésében. Olyan esetet kell tehát elképzelni, amikor a konkrét bűncselekmény elkövetésének a szándéka állami közreműködés révén alakul ki az elkövetőben, annak érdekében, hogy az állam mint a büntetőhatalom birtokosa az elkövetőt felelősségre vonhassa. Ennek lehetőségét teremti meg az Rtv. 64. § (1) bekezdésének e) pontja, amely rögzíti, hogy a rendőrség a bűncselekmény elkövetőjének leleplezésére vagy a bizonyítás érdekében – sérülést vagy egészségkárosodást nem okozó – *csapdát* alkalmazhat.¹⁶ Felvetődik azonban a kérdés, hogy a hatóság tagjai mennyire provokálhatják ki a bűncselekmény elkövetését. A csapdának ugyanis büntethetőséget kizáró okként kellene funkcionálnia a hatóság eljáró tagjai számára. A jogirodalomban több szerző is elveti a fedett nyomozó ilyesfajta alkalmazásának a lehetőségét.¹⁷ Úgy gondolom azonban, hogy vannak olyan bűncselekmények – például kábítószerrel visszaélés büntettének *átadással, forgalomba hozatallal vagy kereskedéssel* megvalósuló alakzata; továbbá a lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés büntetténél az *engedély nélküli forgalomba hozatallal való elkövetés* –, ahol szükséges valamilyen „felbujtói” magatartás az elkövető(k) leleplezéséhez.¹⁸ Az ilyen felbujtói jellegű cselekményt azonban csak megfelelő, szigorú garanciák mellett követhetné el a fedett nyomozó, például ha már a nyomozó hatóság rendelkezésére állnának olyan információk, amelyek

¹⁵ Rtv. 64. § (1) bekezdés f) pont.

¹⁶ Az Rtv. miniszteri indokolása alapján a csapda olyan cselvetésen alapuló módszer, amely más személy – adott esetben fedett nyomozó – közreműködésével vagy technikai eszköz, illetve vegyi anyag alkalmazásával közvetve vagy közvetlenül alkalmas az elkövető leleplezésére vagy elfogására.

¹⁷ Balla Lajos: Adalékok a titkos információgyűjtés, valamint a titkos adatszerzés kriminalisztikai és eljárási problémáihoz. 46. o.

<http://www.debreceniiteltotabla.hu/doc/bunteto/TitkosAdatgyujtes.pdf>; Szalai Géza: Elmélkedések a titkos információgyűjtésről, az ügyészről és a fedett nyomozóról. Belügyi Szemle, 2005/6., 27. o.

¹⁸ A Btk. 282/A § (1) bek. és a 263/A § (1) bekezdés a) pont 4. fordulata, a 2011. január 30-án hatályos Btk. alapján.

alátámasztanak a lebuktatandó elkövető, illetve elkövetői kör bűnös tevékenységét. A nyomozó hatóság ilyen tevékenységét ezért csak ügyészi felügyelet, esetleg bírói kontroll mellett tartom elképzelhetőnek.

Az idei évtől hatályos megbízhatósági vizsgálat szintén a kérdés átgondolását teszi szükségessé. A megbízhatósági vizsgálat célja ugyanis annak megállapítása, hogy a jogszabályban meghatározott szervek hivatásos, kormánytisztviselői, valamint köztisztviselői állományú tagjai (a továbbiakban: védett állomány) eleget tesznek-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségeiknek. Ennek megállapítása érdekében az NVSZ eljáró tagja a munkakör ellátása során a valóságban is előforduló – vagy feltételezetten előforduló – élethelyzeteket hozhat létre mesterségesen. Így például a megbízhatósági vizsgálat során a módosított Rtv. 7/B § (1) bekezdése és a 7/D § alapján az NVSZ eljáró tagja vesztegetést színlelhet, így ellenőrizve a védett állomány megbízhatóságát. Látható tehát, hogy ebben az esetben is bűncselekmény provokálásáról van szó.

Milyen szabályok vonatkoznak a megbízhatósági vizsgálatra? Az Rtv. 7/B § (1) bekezdése rögzíti, hogy a megbízhatósági vizsgálat során az Rtv. VII. fejezetében írt módon – a bírósági engedélyhez kötött információgyűjtés *kivételével*, az indoklásban írt *cél megtartásával* – titokban információ gyűjthető. A 7/D § pedig lehetőséget nyújt az ügyésznek arra, hogy bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén a feljelentést határozattal elutasítsa vagy a nyomozást megszüntesse, ha az NVSZ-nek a megbízhatósági vizsgálat során eljáró tagja által elkövetett bűncselekmény bűnüldözési érdeket szolgál.

E rendelkezés kapcsán azonban hiányolom azt a konjunktív feltételt, amely azt rögzítené, hogy a feljelentés elutasítására csak olyan esetben kerülhessen sor, amely jelentősen meghaladja az állam büntetőigényének érvényesítéséhez fűződő érdeket.¹⁹ Üdvözlendőnek tartom ugyanakkor, hogy az egész tevékenység ügyészi felügyelet alatt történhet, így például jóváhagyás szükséges annak elrendeléséhez. Mivel az NVSZ nem gyakorol nyomozó hatósági jogkört, így ha feladatai ellátása során bűncselekmény elkövetésének gyanúját észleli, haladéktalanul feljelentést kell tennie, egyben át kell adnia az általa összegyűjtött adatokat a hatáskörrel és illetékességgel felruházott nyomozó hatóságnak vagy az ügyésznek.²⁰ Úgy gondolom, hogy a jogalkotó megfelelő garanciákat épített be a megbízhatósági vizsgálat rendszerébe. En-

¹⁹ A Be. új, 2011. január 1-jétől hatályos 192/A §-a lehetővé teszi továbbá a nyomozás megszüntetését a megbízhatósági vizsgálatot végző személlyel szemben.

²⁰ Utóbbi szabály a Terrorrelhárító Központra is vonatkozik.

nek a „modellje” megfelelő korrekciókkal tehát a fedett nyomozó esetében is alkalmazható lenne.

A fedett nyomozó tevékenysége során beszerzett információkról jelentés készül, amelyet csatolni kell a nyomozási iratokhoz, ha azt a büntetőeljárásban bizonyítékként kívánják felhasználni.²¹ A jelentés ez után az okiratokra vonatkozó szabályok szerint használható fel az eljárásban. Fő szabály szerint a jelentésnek tartalmaznia kell a Be. 168. § (2) és (3) bekezdésében foglaltakat, így a nyomozó hatóság eljáró tagjának nevét is. A jelentés okirati bizonyítási eszközként való felhasználásával azonban a jelentéskészítő neve ismertté válhat. Belátható, hogy ez a fedett nyomozó esetében megengedhetetlen, hiszen így könnyen beazonosíthatóvá válna a személye. Érzékelve a problémát, a jogalkotó a Be. 178. § (3) bekezdésében rögzítette, hogy a fedett nyomozó által végzett adatszerző tevékenységről szóló jelentést a nyomozó hatóság vezetője írja alá.

Felvetődhet azonban a kérdés, hogy a fedett nyomozó kihallgatható-e tanúként. Erre a Be. logikája alapján lehetőség van a következő feltételek mellett. A fedett nyomozóra fő szabályként vonatkozik a Be. 81. § (2) bekezdése, azaz addig nem hallgatható ki minősített adatnak minősülő tényről, amíg a titoktartási kötelezettsége alól nem kapott felmentést a titokgazdától. Ha megkapja a felmentést, akkor a Be. 97. §-a alá esik, azaz különösen védett tanúnak minősül, hiszen a vallomása kiemelkedő súlyú ügy lényeges körülményeire vonatkozik; a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható; a személye, a tartózkodási helye, valamint az, hogy az ügyész, illetve a nyomozó hatóság tanúként kívánja kihallgatni, a terhelt és a védő előtt nem ismert; személyének felfedése esetén a tanú vagy hozzátartozója élete, testi épsége vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lenne kitéve. A kihallgatás legmegfelelőbb módjának ebben az esetben a fedett nyomozó zárt célú távközlési hálózat útján történő kihallgatását tartom. Vonatkozik rá ugyanis a Be. 244/A § (1) bekezdés d) pontjának második fordulata, azaz a fedett nyomozónak mint különösen védett tanúnak a védelme a kihallgatás ilyen formáját indokolja.²² Tekintettel arra, hogy a Be. 280. § (3) bekezdése alapján a különösen védett tanú a tárgyalásra nem idézhető meg és a 294. § alapján azon nem is hallgatható ki, a fedett nyomozónak a zárt célú távközlési hálózat útján való kihallgatása orvosolhatná a felvetődő problémákat.

²¹ A Be. 178. § (3) bekezdése alapján a nyomozó hatóságnak az a tagja, aki az adatszerzést végezte, erről jelentést készít.

²² A Be. 244/A § (2) bekezdés d) pontja alapján a tanács elnöke zárt célú távközlő hálózat útján történő kihallgatását rendelheti el annak a tanúnak [...], akinek [...] a védelme ezt egyébként indokoltá teszi.

A magyarországi helyzet átgondolását támasztja alá az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: bíróság) a Lüdi-ügyben hozott ítélete is.²³ Az volt a vita tárgya, hogy a kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos alapügyben eljáró svájci bíróság névtelenségének védelmére hivatkozva elutasította a beépített ügynök tanúként történő kihallgatását, mindamellett a megállapított tényállást elsősorban az ügynök által készített jelentésre alapozta. A svájci bíróság csak annyit állapított meg az eljárás során, hogy lehetőség lett volna oly módon tanúként meghallgatni a beépített ügynököt, hogy „különleges” mivolta ne derüljön ki. A bíróság nem tekintette elégséges indoknak a titkos ügynök védelmét, mivel az eset kapcsán a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét látta megállapíthatónak. A bíróság szerint tehát sérült az ügyfélegyenlőség elve és a védelem joga.

A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés

A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés alapjául szolgáló eszközöket az Rtv. 69. § (1) bekezdése tartalmazza. Ezek a következők: magánlakást titokban átkutathat, az észlelteket technikai eszközökkel rögzítheti; a magánlakásban történeteket technikai eszközök segítségével megfigyelheti és rögzítheti; postai küldeményt, valamint beazonosítható személyhez kötött zárt küldeményt felbonthat, ellenőrizheti, és azok tartalmát technikai eszközzel rögzítheti; elektronikus hírközlési szolgáltatás útján továbbított kommunikáció tartalmát megismerheti, az észlelteket technikai eszközzel rögzítheti; valamint számítástechnikai eszköz vagy rendszer útján továbbított, vagy azon tárolt adatokat megismerheti, rögzítheti és felhasználhatja. Ehhez a törvény olyan feltételt kapcsol, hogy azok alapvetően csak súlyos bűncselekmény elkövetésének gyanúja esetén alkalmazhatók.²⁴ További feltétel, hogy fennálljon a 69. § (1) bekezdése szerinti bűnüldözési cél is.

Az Rtv. és a Be. 2011-től hatályos módosításai nyomán tágult a bírói engedélyhez kötött különleges eszközök alkalmazási köre.²⁵ A módosítások indoka egyrészt az elmúlt időszakban bekövetkezett Btk.-módosítások, másrészt –

²³ Case of Lüdi v. Switzerland, judgement of 15/06/1992. Series A no.102. In: Vincent Berger: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata. HVG-ORAC, Budapest, 1999, 315–317. o.

²⁴ Súlyos bűncselekmény az Rtv. 97. § (1) bekezdés i) pontja alapján az a bűntett, amelyet a törvény öt-évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyeget.

²⁵ Így például lehetővé vált a különleges eszközök alkalmazása a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése, a bűnpártolás, vesztegetés esetében is.

ahogy a Be.-t módosító javaslat indokolása fogalmazott – a kérdéses cselekményeket „*a konspiráció, az elkövetők közötti érdekazonosság*” és az jellemzi, „*hogy gyakran állami alkalmazottak és hivatalos személyek közreműködésével valósítják meg*” őket.²⁶ A jogalkotó tehát a jelenleginél szélesebb körben teszi lehetővé a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtést, ügyelve azonban az AB 2/2007 (I. 24.) határozatában foglaltakra, azaz a módosított Rtv.-ben konkrétan meghatározott törvényi tényállások szerepelnek.

A különleges eszköz alkalmazása iránti kérelmet a rendőrség hatáskörrel és illetékességgel felruházott felderítő szervének vagy nyomozó hatóságának vezetőjének kell előterjesztenie, amit az engedélyt kérő nyomozó hatóság székhelye szerint illetékes helyi bíróságnak a megyei (fővárosi) bíróság elnöke által kijelölt bírója (a továbbiakban: bíró) engedélyez.²⁷ A kérelemben csak olyan adatokat kell közölni, amelyek valószínűsítik a bűncselekmény elkövetését, illetve valószínűsíthetik azt, hogy az alkalmazott eszközzel eredmény érhető el például a bűncselekmény elkövetőjének felderítésében, mindazonáltal ilyen esetben nem szükséges az alapos gyanú vizsgálata.

Kérdéses lehet, hogy mit takar a „*bűncselekmény*” az engedélyezés során, esetleg a konkrét minősítést is meg kell-e jelölni. Egyértelmű, hogy a nyomozás megkezdése előtt csupán megközelítően lehet behatárolni, pontosan miként minősíthető egy adott, esetleg még meg sem valósult cselekmény, erre ugyanis csak a nyomozás, az ügyészi és a bírósági állásfoglalás folyamatában kerülhet sor. Azt is könnyű belátni, hogy az adott cselekmény minősítése gyakran olyan jogértelmezési kérdést jelent, amelynél a megállapítás olyan részleteken múlik, amelyek az engedély kérésekor nem ismertek vagy a jelentőségük nem ismerhető fel. Ilyen változást okozhat például, hogy egység helyett halmazatként minősíthető a cselekmény (például rablás mellett a súlyos testi sértés is megállapítható); esetleg elhatárolási kérdések okoznak változást (például rablás helyett önbíráskodás).²⁸ A bűncselekmény kifejezésen tehát nem a pontos minősítést kell érteni, „*hanem sokkal inkább a történeti tényállásból (bírói engedély, alapos gyanú tárgya, vádirat) kell kiindulni.*”²⁹

A bíró a kérelemnek vagy helyt ad, vagy azt a törvényi feltételek hiánya miatt elutasítja.³⁰ De vajon ellenőrizheti a végrehajtást a bíró? Az Rtv. 74. §-a

26 2010. évi CLXI. törvény egyes büntető tárgyú törvények módosításáról. A 32. §-hoz fűzött indokolás.

27 Rtv. 71. § (1) bekezdés. A kérelem kötelező tartalmi elemeit nevesíti az Rtv. 70. § (2) bekezdése.

28 Nánási László: A szervezett bűnözés kérdései a magyar anyagi és eljárás büntetőjogban. Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, 2006/3., 52. o.

29 Fővárosi Bíróság Kollégiumvezető 2006.El.II.C.6/8. szám. A titkos adatszerzés és információgyűjtés eredményének felhasználása, 4. o.

30 Rtv. 71. § (2) bek.

csak annyit tartalmaz, hogy a külön engedélyhez kötött titkos információgyűjtés során szerzett és rögzített adatokat az engedélyező bíró *bármikor megismerheti*, tehát joga van azt megismerni. Arra azonban nincs módja, hogy az elrendelt titkos nyomozást félbeszakítsa, illetve annak félbeszakításáról rendelkezzen. Ez a lehetőség csak a nyomozó hatóság vezetőjét illeti meg a törvényben meghatározott esetekben.³¹ Érdemes lenne azonban megfontolni a folyamatos bírói kontroll lehetőségét. Így annak kötelező, időszakos felülvizsgálatként kellene szolgálnia azzal, hogy az engedélyező bíró megkeresésére az általa engedélyezett titkos információgyűjtés során a megkeresése időpontjáig szerzett adatokat az információgyűjtést végző szerv köteles lenne bemutatni. Hogyha pedig a bíró törvénysértést észlelne, megszüntethetné a különleges eszköz további alkalmazását.

A bíró az Rtv. 71. § (3) alapján a különleges eszköz alkalmazását, illetve az eszköz igénybevételét esetenként legfeljebb kilencven napra engedélyezheti, illetve – a korábban említett kérelemre – kilencven nappal ismételten meghosszabbíthatja. Előfordulhatnak azonban olyan esetek, amikor a különleges eszköz alkalmazásának engedélyezése olyan késedelemmel járna, amely az adott ügyben nyilvánvalóan sértené a bűnüldözés eredményességéhez fűződő érdeket. Erre az esetre az Rtv. a Be.-hez hasonlóan szintén ismeri a sürgősségi elrendelést, a következő eltérésekkel: az Rtv. esetében csak titkos kutatás rendelhető el ilyen formában, a nyomozó hatóság vezetője által, az engedélyezési kérelem elutasítása esetén pedig szélesebb körben van meghatározva az újabb sürgősségi elrendelés tilalma.

A titkos információgyűjtés eredményének felhasználása a büntetőeljárásban

A különleges eszközökkel szerzett információknak a büntetőeljárásban történő felhasználásakor a 2011. március 1-jétől hatályos Be. egységesen kezeli a bűnüldözési célból és a nem bűnüldözési célból folytatott, külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtést.

A Be. módosított 206/A § (1) bekezdése alapján a bűnüldözési célból folytatott bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés, valamint a nem bűnüldözési célból folytatott bírói engedélyhez, illetve az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtés eredménye a büntetőeljárásban bizonyítékként akkor használható fel, ha – a korábban is feltételül

³¹ Rtv. 73. § (1) bekezdés. A Be. 205. § (3) bekezdésében foglalt szabály hasonló rendelkezést tartalmaz a nyomozási bíró részére.

szabott – két konjunktív feltétel teljesül. Az egyik, hogy a titkos információgyűjtéssel szerzett információ csak olyan bűncselekmény bizonyítására használható fel, amely a Be. 201. §-a szerinti feltételeknek, azaz pontosan meghatározott tényállásoknak megfelel (például kerítés, vesztegetés, emberkereskedelem). A másik, hogy a titkos információgyűjtés engedélyezését kérő szerv a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzése után a nyomozást haladéktalanul elrendelte vagy feljelentési kötelezettségének haladéktalanul eleget tett. A feltételek együttes megléte alapján garantált a felhasználás törvényessége. A Be. 206/A § (1) bekezdése azonban értelmezést igényel. Egyfelől az, hogy a törvényhely alkalmazása szempontjából melyik szerv tekinthető a titkos információgyűjtést *kérőnek*, amelyekre a feljelentési kötelezettség vonatkozik, másfelől mit takar a feljelentés haladéktalansága. Mindkét kérdés tekintetében eligazítást nyújt a Legfelsőbb Bíróság BKv. 74. számú véleménye.³²

A feljelentési kötelezettséggel kapcsolatban a kollégiumi vélemény leszögezi, hogy az Nbtv. 8. §-ának (1) bekezdése és 61. §-ának (1) bekezdése alapján a titkos információgyűjtést és a titkos adatszerzést mint a technikai feltételek alkalmazását igénylő konkrét tevékenységet a megrendelő szerv írásbeli megkeresésére, az általa beszerzett külső engedély alapján a szakszolgálat végzi. A szakszolgálat e szolgáltatói feladata ellátása közben szerzett valamennyi adatot a megrendelő szervnek továbbítja, a továbbított adatokat pedig törli a nyilvántartásából.³³ A közölt adatok hitelességeért a szakszolgálat, míg a felhasználásért, valamint az erre alapozott intézkedések megtételéért vagy elmulasztásáért a titkos információ-, illetve adatgyűjtést megrendelő szerv a felelős. Ennek alapján a kollégiumi vélemény megállapítja, hogy „a Be. 206/A § (1) és (4) bekezdéseinek alkalmazási körében nem a szakszolgálat a titkos információgyűjtést végző szerv, hanem az a szervezet, amelynek az írásbeli megkeresése alapján a szakszolgálat ezt a tevékenységet ténylegesen ellátja”. A 2011-től hatályos módosítás alapján a titkos információgyűjtést végző szerv kifejezés a titkos információgyűjtés engedélyezését kérő szervre változott, ezzel törvényi szintre emelve a kollégiumi véleményben foglaltakat.

A *haladéktalanság* kapcsán kérdésként merülhet fel, hogy milyen határidő követelhető meg a titkos információgyűjtést végző hatóságoktól a nyomozás elrendelésére vagy a feljelentés megtételére. Ha megkövetel a törvény, illetve a jogalkalmazás ilyen határidőt, azt mihez képest kell számítani, to-

³² A Legfelsőbb Bíróság BKv. 74. számú véleménye a 2011. március 1. előtti hatályos szabályozásból indult ki ugyan, de véleményem szerint az abban kifejtett következtetések továbbra is megállják a helyüket.

³³ Nbtv. 61. § (2) bek.

vábbá milyen tartalmat kell adni a „feljelentési kötelezettség” fogalomnak? A haladéktalanul köznyelvi értelemben „azonnalit, rögtönit” jelent, a Be. dogmatikájának logikájához közel álló, a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényben (Pp.) többször előforduló „nyomban, haladéktalanul” a gyakorlatban két-három napot jelent. De vajon hogyan definiálható a haladéktalanság büntetőeljárási értelemben? A hivatkozott kollégiumi vélemény már az elején azt tartalmazza, hogy a *haladéktalanság* nem azonosítható az „azonnal” fogalommal. A haladéktalanságot a rendelkezésre álló adatok gondos mérlegelésével kell vizsgálni. A kollégiumi vélemény megállapítása alapján az ügyek eltérő jellege, bonyolultsága, az adatmennyiség változó terjedelme miatt minden esetre érvényes egzakt meghatározás nem tehető, legfeljebb csak rögzíthetők azok a szempontok, amelyek figyelembevételével elsőként a nyomozási bíró, majd a perbíró állást foglalhat abban a kérdésben, hogy az eljáró hatóság betartotta-e a „haladéktalanság” követelményét.

A Legfőbb Ügyészség 2009. augusztusi *Emlékeztetője* (a továbbiakban: *Emlékeztető*) ezt azzal egészíti ki, hogy a titkos információgyűjtést végző szerv akkor teljesíti haladéktalanul a feljelentési köteletségét, ha a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzésekor, a titkos információgyűjtés engedélyezett időtartamának letelte előtt – a BKv. 74. III. pontja szerinti mérlegelés után – azt *nyomban* megteszi.³⁴ Úgy gondolom, hogy a kollégiumi véleményben foglaltak ellenére a feljelentést pontosan meghatározott határidőhöz kellene kötni. Véleményem szerint jobban szolgálná a jogállami követelmények érvényesülését, ha fő szabályként tizenöt nap állna rendelkezésre, míg különösen bonyolult vagy nagy terjedelmű ügyben harminc napon belül kellene megtenni a feljelentést [hasonlóan a Be. 172/A (2) bekezdése szerinti feljelentéskiegészítés időtartamához].

Fontos változás az is, hogy a titkos információgyűjtés engedélyezését kérő szerv a nyomozás elrendelésével vagy a feljelentés megtételével *egyidejűleg* kezdeményezi az illetékes ügyésznél a titkos információgyűjtés eredményének a büntetőeljárásban bizonyítékként történő felhasználásra való alkalmasságának megállapítását, ha a bűnüldözési célból folytatott titkos információgyűjtés során keletkezett és rögzített adat az engedélyben nem megjelölt személyre, illetve nem megjelölt bűncselekményre; illetve a nem bűnüldözési célból folytatott titkos információgyűjtés során keletkezett és rögzített adat az engedélyben nem megjelölt személyre vonatkozik.³⁵ Ezzel a rendelkezéssel a korábban – olykor – túlságosan is merev célhoz kötöttségi rendszert módosí-

³⁴ Legfőbb Ügyészség Ig. 404/2009. Legf.Ü. Emlékeztető a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről.

³⁵ Be. 206/A § (2) bek.

totta a jogalkotó, egyszersmind megfelelő garanciákat iktatva a felhasználásba. Ilyen garancia egyrészt, hogy az illetékes ügyésznél kell kezdeményezni a titkos információgyűjtés eredményének a büntetőeljárásban bizonyítékként történő felhasználásra való *alkalmasságának* megállapítását, ami nyilvánvalóan a bizonyítás törvényességének a körüljárását kell hogy érintse. További garancia, hogy a bizonyítékként történő felhasználásra való alkalmasság érdekében az ügyész hetvenkét órán belül a nyomozási bíróhoz köteles fordulni, aki a felhasználásra való alkalmasságról indokolt végzéssel határoz. A titkos információgyűjtés eredménye így is csak akkor lesz alkalmas a büntetőeljárásban bizonyítékként történő felhasználásra, ha az előbbi feltételek fennállnak és megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan, vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna.³⁶

A módosult szabályozás alapján tehát már nem állhat elő olyan, a néhány évvel ezelőtti esethez hasonló, amelyben egy bíró ellen telefonlehallgatásra került sor a titkos információgyűjtés keretében, amelyet objektumvédelmi célból engedélyeztek. Az ügyészség így a beszerzett információkat viszont nem tudta felhasználni a hivatali visszaélés és más bűncselekmények alátámasztására indult büntetőeljárásban. Hiába szóltak ugyanis például tanúvallomások a bíró ellen, amelyek a lehallgatások során rögzítetteket támasztották alá, a célhoz kötöttség követelménye miatt a lehallgatásokról készült jelentések nem voltak felhasználhatók. A kérdéses ügyben az említett körülmények miatt végül a nyomozást megszüntették.³⁷

Külön szabályt nem találunk arra vonatkozóan, hogyha a nyomozási bíró engedélyezi a felhasználást, ez után miként válik az adott büntetőeljárás iratainak részévé a titkos információgyűjtés eredménye, illetve miként nyílik meg a lehetőség a bizonyítékként való felhasználásra. Speciális szabály hiányában a titkos adatszerzés eredményének felhasználására, azaz az okiratra (Be. 116. §) vonatkozó szabályokat célszerű ilyenkor alkalmazni.³⁸

A titkos adatszerzés

A titkos adatszerzéssel kapcsolatos rendelkezéseket a Be. 200–206. §-a tartalmazza. Ennek kizárólag a nyomozás elrendelésétől a nyomozás iratainak

³⁶ Be. 206/A § (3) bek.

³⁷ A gyanús bíró és a felszámoló. FN.hu, 2009. szeptember 24.

http://www.fn.hu/belfold/20090924/gyanus_biro/

³⁸ Be. 206. § (1)–(2) bek. E szabályokra a titkos adatszerzés kapcsán még kitérek.

ismertetéséig van helye. A titkos adatszerzést az érintett tudta nélkül csak bírói engedély alapján végezheti az ügyész vagy a nyomozó hatóság az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, elfogása, valamint bizonyítási eszköz felderítése érdekében. Ennek során a magánlakásban történeteket technikai eszközzel megfigyelheti és rögzítheti; postai küldeményt, beazonosítható személyhez kötött zárt küldeményt felbonthat, ellenőrizhet, és azok tartalmát technikai eszközzel rögzítheti, valamint elektronikus hírközlési szolgáltatás útján továbbított kommunikáció tartalmát megismerheti, az észlelteket technikai eszközzel rögzítheti; a számítástechnikai eszköz vagy rendszer útján továbbított, vagy azon tárolt adatokat megismerheti, rögzítheti és felhasználhatja. A felsorolásból kitűnik, hogy a Be. nem tartalmazza a titkos kutatással kapcsolatos azon szabályokat, amelyeket az Rtv. és az Nbtv. ismer.³⁹ A Be. indokolása szerint, ha ilyen tevékenységre kell sort keríteni, azt a nyomozás során már csak a házkutatás általános szabályai szerint lehet lefolytatni.

A Be. 200. § (3) bekezdése a titkos adatszerzéssel kapcsolatos szabályozás elején maga tesz különbséget a nyomozás elrendelése előtti titkos tevékenység és a nyomozás elrendelése utáni titkos adatszerzés között, amikor rögzíti, hogy a jelzett szabályok nem érintik a nyomozás elrendelését megelőzően a bírói, illetve az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtést; e tevékenységet a külön törvényekben meghatározottak szerint az erre feljogosított szervezetek a rájuk irányadó szabályok szerint végzik. A Be. 200. § (4) bekezdése kapcsolatot teremt továbbá a titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés között: megállapítja, hogy ha a nyomozás elrendelése előtt külön törvény alapján a bíró, illetőleg az igazságügyért felelős miniszter által engedélyezett titkos információgyűjtés végrehajtása során az ügyben a nyomozást elrendelik, a titkos információgyűjtést a továbbiakban csak az eljárási törvény szerint mint titkos adatszerzést lehet folytatni. Kérdésként vetődhet fel azonban, hogy mi történik akkor, ha a nyomozás elrendelése előtt az adott ügyben titkos információgyűjtés zajlott, hogyan folytatható az a gyakorlatban titkos adatszerzésként. 2008. január 1-jétől, a vonatkozó Be.-módosítás hatálybalépése óta ehhez nem kell új engedélyt kérni, ha korábban engedélyezték a titkos információgyűjtést, és az annak végrehajtására álló idő még rendelkezésre áll. Feltétel azonban, hogy a külön törvény alapján engedélyezett titkos információgyűjtés módja és jogalapja megfeleljen a Be. 201. §-ában foglaltaknak.

³⁹ 2011. január 1-jétől a „titkos kutatás” kikerült ugyan a szövegből, de a „magánlakást titokban átkutathat” fordulat továbbra is tartalmazza annak alkalmazhatóságát.

A Be. 203. §-ának rendelkezései nagy hasonlóságot mutatnak a titkos információgyűjtést szabályozó jogszabályokkal, de jóval pontosabb a jogszabályban előírt iratok bemutatási kötelezettségének felsorolása. A nyomozási bíró az indítvány előterjesztésétől számított 72 órán belül határoz. Ha a bíróság az indítványnak helyt ad vagy részben ad helyt, meghatározza, hogy a titkos adatszerzés mely eszköze, illetve módszere mettől meddig kivel szemben alkalmazható.⁴⁰ Érdekes összevetni a Be. e rendelkezését az Rtv. hasonló szabályával: míg ugyanis az eljárási törvény nem nevesíti az elutasítást, addig az Rtv. lehetővé teszi, hogy a kérelmet a bíróság a törvényi előfeltételek hiányában elutasítsa.⁴¹ Annak ellenére azonban, hogy a Be. nem nevesíti az elutasítást, a jogszabályhely magában foglalja az elutasítás lehetőségét is. A bíróság határozata ellen a Be. 215. § (4) bekezdés b) pontja alapján nincs helye fellebbezésnek. Mivel a jogorvoslat lehetősége kizárt, így újabb indítvány csak akkor terjeszthető elő, ha az ügyben az indítványt megalapozó indokok jelentősebb mértékben kibővültek.⁴²

A titkos adatszerzés legfeljebb kilencven napra engedélyezhető, és ismételt indítványra egyszer újabb kilencven nappal meghosszabbítható. Az *Emlékeztető* azt is rögzíti, hogy ha a titkos adatszerzés meghosszabbítása indokolt, az ügyésznek a lejárát előtt öt nappal kell az eljárás addigi anyagát megvizsgálnia, és a meghosszabbításra irányuló indítványt olyan időpontban benyújtania, hogy a nyomozási bíró az adatszerzés határidejének lejártá előtt, az általános szabályok szerint, 72 órán belül határozhasson.

A Be. 204. §-a a titkos adatszerzés megszüntetésével kapcsolatos szabályokat pontokba szedve rögzíti. A megszüntetésre az ügyész, illetve a nyomozó hatóság vezetője jogosult akkor, ha halaszthatatlan elrendelés esetén a bíróság az indítványt elutasította; az engedélyben meghatározott célját elérte; az engedélyben megállapított időtartam eltelt; a nyomozást megszüntették; valamint nyilvánvaló, hogy a további alkalmazástól sem várható eredmény. Korlátozott körben azonban, de az engedélyező bíró számára is lehetővé teszi a törvény a titkos adatszerzés megszüntetését. Erre akkor kerülhet sor, ha az engedélyező bíró megkeresi a titkos adatszerzést indítványozó ügyészt, hogy mutassa be a megkeresés időpontjáig beszerzett adatokat. Ebben az esetben az ügyész köteles bemutatni őket. Ha a bíró ennek során megállapítja, hogy az engedély kereteit túllépték, a titkos adatszerzést *megszünteti*, más

⁴⁰ Be. 203. § (4) bek.

⁴¹ Rtv. 71. § (2) bek.

⁴² Legfőbb Ügyészség Ig. 404/2009. Legf.Ü. Emlékeztető a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről 374. pont.

törvénysértés esetén a titkos adatszerzést *megszüntetheti*. A törvény e végzés ellen is kizárja a fellebbezés lehetőségét.⁴³ A Be. és az Rtv. további összhangjának megteremtése érdekében szükséges lenne tehát, ha az Rtv. is tartalmazna hasonló szabályokat a bíró számára a titkos információgyűjtés során.

A titkos adatszerzés eredményének felhasználása a büntetőeljárásban

A büntetőeljárás szempontjából a titkos adatszerzés alapkérdése az ezúton szerzett adat bizonyításban történő felhasználása. A Be. 204. § (5) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a titkos adatszerzés végrehajtásáról jelentést (168. §) kell készíteni, amely részletesen tartalmazza a titkos adatszerzés lefolyását, *így különösen* azt, hogy annak során milyen eszközt, illetőleg módszert meddig és hol alkalmaztak, a titkos adatszerzés – a fedett nyomozó (178. §) kivételével – mely természetes vagy jogi személyt, illetőleg jogi személyiséggel nem bíró szervezetet érintett, a titkos adatszerzés során milyen – a (4) bekezdés alapján meg nem semmisített – adatot, milyen módon, milyen forrásból hol és mikor szereztek meg. A jelentést úgy kell elkészíteni, hogy abból megállapítható legyen a bíróság engedélyező végzésében foglaltak megtartása. A jelentésben ki kell térni arra is, hogy a titkos adatszerzés elérte-e a célját, és ha nem, akkor annak milyen akadálya volt. A jelentést a titkos adatszerzést folytató ügyészi szerv, illetőleg nyomozó hatóság vezetője írja alá.

A titkos adatszerzés eredményének a büntetőeljárásban bizonyítékként való felhasználása az ügyész mérlegelésétől függ. Ha fel kívánja azt használni, akkor a titkos adatszerzés engedélyezése iránti indítványt, a bíróság határozatát és a titkos adatszerzés végrehajtásáról készített jelentést csatolja a nyomozás irataihoz. A titkos adatszerzés végrehajtásáról készített jelentés a nyomozás irataihoz történő csatolás után az okiratra vonatkozó szabályok szerint használható fel bizonyítékként. A jelentésnek a nyomozás irataihoz csatolása teremti meg a védelem számára a hozzáférhetőséget és jelenti egyben azt is, hogy a titkos adatszerzés eredménye a büntetőeljárásban bizonyítékként értékelhető. Akkor is meg kell teremteni a védelem számára a hozzáférés lehetőségét, ha az iratok csatolása a nyomozás iratainak megismerése (193. §) után történt.⁴⁴

⁴³ Be. 205. § (3) bek.

⁴⁴ Be. 206. § (1) bek.

A Be. 206. § (3) bekezdése a célhoz kötöttség követelményét fogalmazza meg. Ennek alapján a titkos adatszerzés eredménye *annak a bűncselekménynek a bizonyítására és azzal szemben* használható fel, amely miatt és akivel szemben a titkos adatszerzést a bíróság engedélyezte. A célhoz kötöttség lényege úgy ragadható meg, mint az az alaki garancia, amelynek a betartása biztosítja, hogy a kezelt adat csak az adatfelvétel céljaként megjelölt okból legyen felhasználható. A Be. 206. § (3) bekezdése mindenben eleget tesz a célhoz kötöttség követelményének, ugyanis szoros személyi összefüggést és szoros tárgyi összefüggést ír elő. Az eljárási törvény azonban maga tesz kivételt a célhoz kötöttség követelménye alól, lehetővé téve a beszerzett adatok felhasználását személyi, illetve tárgyi összefüggés esetén is. Előbbi alapján, akivel szemben a titkos adatszerzést a bíróság engedélyezte, a titkos adatszerzés eredménye olyan bűncselekmény bizonyítására is felhasználható, amelyet az engedélyben nem jelöltek meg, *feltéve*, hogy a titkos adatszerzésnek a Be.-ben meghatározott feltételei (201. §) ez utóbbi bűncselekmény tekintetében is fennállnak. Utóbbi esetben pedig ugyanazon bűncselekmény minden elkövetőjével szemben felhasználható az adatszerzés eredménye.⁴⁵

A célhoz kötöttség azonban problémákat is felvethet a titkos adatszerzés során. Vegyünk például egy olyan esetet, amikor adott személy tekintetében engedélyezik a telefonlehallgatást emberölés előkészülete miatt. A hatóság azonban a lehallgatás végrehajtása során észleli, hogy a lehallgatással szükségképpen érintett másik fél az általa korábban elkövetett befejezett emberölésről beszél a lehallgatással érintettnek. Ebben az esetben tehát más személy más bűncselekményéről van szó, így az ügyész és a nyomozó hatóság semmit sem tehet legálisan, a célhoz kötöttség követelménye megköti a kezét. Úgy gondolom, hogy a példa jól érzékelteti a jelenlegi szabályozás vitatható voltát. Véleményem szerint a kérdés rendezését szolgálná az úgynevezett kiegészítő indítvány előterjesztése, azaz határidőhöz kötötten az ügyész ismételt a nyomozási bíróhoz fordulna, kérve a korábban megadott engedély módosítását, kiegészítését. A bíróságok jelenleg ugyanis fokozottan ügyelnek arra, hogy érvényesüljön a célhoz kötöttség követelménye. Ennek megfelelően szigorúan csak az engedély keretei között beszerzett bizonyítékokat fogadják el törvényesként. Hiszen a jelenlegi körülmények között „*az esetleg súlyos bűncselekményekre vonatkozó adat látszólag formális szempontok szerinti figyelmen kívül hagyása*” sértheti az állam – egyébként jogos-

⁴⁵ 206. § (4)–(5) bek.

nak mutakozó – büntetőjogi igényének az érvényesítését, így pedig „*alapvető bűnüldözési érdekeket*” is.⁴⁶

Összegzés

A titkos információgyűjtés és adatszerzés szabályozásában jelentős változások léptek hatályba 2011-ben, ezek, véleményem szerint, jobban szolgálják a bűnüldözési érdekeket, ügyelve azonban a garanciák meglétére is. Mindazonáltal számos kérdés még megválaszolatlan maradt, így – véleményem szerint – például a haladéktalanság, az ügyészi kontroll szélesebb körben való alkalmazása és a titkos adatszerzés során a kiegészítő indítvány megtételének lehetősége.

Úgy gondolom, hogy a titkosan beszerzett információk sok esetben „perdöntő bizonyítékként” szolgálhatnak. Ennek alapján a bizonyítási rendszerünk tiszteletben tartásával, de mégis nagyobb nyomatékot kell engedni a *törvényesen* beszerzett titkos információknak. A törvényességük pedig garantált, hiszen az alapjogokba erőteljesebben beavatkozó különleges eszközök külső, bírói engedélyhez kötöttek. Figyelemmel kell lenni azonban arra, hogy – akár csak a beismerő vallomásra – önmagában a titkos felderítésről készült okiratra sem alapozható ítélet.

⁴⁶ Tóth Mihály: Bünszövetség, bünszervezet. Complex Kiadó, Budapest, 2009, 102. o.